ЛЯСНАЯ БЫЛЬ ТАСІ ПАЎЛОЎСКАЙ

Карэспандэнт «Звязды» пазнаёмілася з ветэранам, якая трапіла ў партызанскі атрад 12-гадовай дзяўчынкай

ВАЛАСЫ падкручаныя, на вуснах памада, у вачах бляск і цікавасць — глядзіш на яе і не верыш, што перад табой удзельніца Вялікай Айчыннай.

— Калі маладая была, усе давалі мне больш гадоў, чым насамрэч. Цяпер наадварот. Гэта і добра! У кавалеры набіваюцца 70-гадовыя «хлопцы». Таму жаліцца няма на што, — смяецца Таісія Міхайлаўна Козыр-Паўлоўская ў адказ на кампліменты.

Самаіроніі жанчыне не пазычаць. Магчыма, менавіта гэтая рыса дапамагла перажыць страшныя выпрабаванні, якія выпалі на яе долю ў самым пачатку жыцця.

ПРАДЧУВАННЕ БЯДЫ

Сям'я Паўлоўскіх пераехала ў Брэст за год да вайны. Бацька спачатку быў першым ваенным камісарам горада, пасля ўзначаліў гарадскі ацяпляльны аддзел. Пасада высокая: меўся аўтамабіль з асабістым кіроўцам і сакратар.

— У суботу 21 чэрвеня бацькі пайшлі ў тэатр, а калі вярнуліся, то не маглі спыніць сварку. Мама казала, што бачыла ў зале пераапранутых немцаў. А бацька адмахваўся: «У нас жа мірны дагавор з Германіяй! Гэта проста яўрэі на ідышы размаўлялі!» — успамінае ветэран. — Увогуле... тыдні за два-тры народ у Б... быццам жыў прадчуваннем ч... і нядобрага. Жыхары падзяліліся: адны, як маці, даказвалі, што немцы рыхтуюцца да наступлення, а другія, адданыя камуністы, як бацька, верылі ў сілу дагавора аб ненападзенні. На досвітку 22 чэрвеня, калі ў вугал нашага дома трапіў снарад, стала канчаткова ясна, хто меў рацыю. Пачалася вайна.

Таісія Міхайлаўна памятае, як самалёты зніжаліся над Брэсцкай крэпасцю і «пасыпалі» яе бомбамі, а перастрэлкі чуліся нават ноччу.

— Тады мы не здагадваліся, якое пекла разгарнулася за чырвонымі сценамі, але спадзяваліся, што вось-вось прыйдзе падмога і адваюе крэпасць назад. А цяпер на 9 Мая ўсе ветэраны горада збіраюцца на гэтым месцы. Дарэчы, кветкі, якія дораць дзеці на свята, я ніколі не бяру дадому — усё пакідаю героям крэпасці. Сюды з букетам можна толькі ўвайсці, але ніяк не выйсці!

— Крэпасць білася да апошняга салдата. А што адбывалася ў самім горадзе?

— Страшна было. Бацька пайшоў у лес (немцы вышуквалі камуністаў на высокіх пасадах і распраўляліся з імі ў першую чаргу. — **Аўт.**), мы засталіся. За некалькі дзён з'елі ўсе запасы прадуктаў: акрамя мяне, у мамы было яшчэ трое дзяцей — Ганна, Валерый і Алег. Каб не памерці з голаду, прыйшлося жабраваць. Вайна яна такая: учора ў цябе быў аўтамабіль з шафёрам, а заўтра твае дзеці ходзяць па вуліцах у пошуках лустачкі хлеба ці бульбіны... Праз месяц бацька прыслаў падводу з запіскай, і нам удалося выехаць. Мы жылі па некалькі месяцаў у розных вёсках. Заб...валі след. Маці шыла для вясковых жанчын, ...т гэтага мы і карміліся. Тата ўвесь час пра... у лесе, фактычна ён быў адным з пачынальнікаў партызанскага руху на Брэстчыне.

СВАЕ СЯРОД ЧУЖЫХ

— Тое, што мы з Лерыкам выжылі, — цуд! Мама ніколі не будзіла мяне рана, давала выспацца. Тым кастрычніцкім ранкам чамусьці адправіла па малако. Брат пайшоў пасвіць вясковых кароў. Больш мы сваю сям'ю ніколі не бачылі, — Таісія Міхайлаўна прыкрывае твар рукамі і робіць паўзу. — Іх расстралялі, не пашкадавалі нават Алега — яму і трох гадоў не было. Мяне на паўдарозе да хаты спынілі суседзі, сказалі ісці прэч ад вёскі. Толькі ўвечары я даведалася, што здарылася.

Трое сутак Таісія правяла ў лесе.

— Я б зараз на такое пад дулам пісталета не пагадзілася! Тады ноччу прыходзілася забірацца ў гурбу лісця. Добра, што яшчэ сабака прыбег, якога я ў вёсцы падкормлівала, — разам цяплей. Вясковыя хлапчукі на другі дзень далі вопратку, нейкую ежу. Але сыпануў дождж, і я вярнулася ў вёску. Там ужо чакалі Іван і Марфа Дукшэй, знаёмыя бацькоў, якія таксама трымалі сувязь з партызанамі. Спачатку жыла ў каморы ў іх доме, а пасля мяне забрала да сябе бяздзетная пара — Пётр і Ксенія Суботы. У дзядзькі быў конь, і паліцаі час ад часу прасілі яго што-небудзь ці каго-небудзь падвезці, таму да іх асабліва не чапляліся. Зіму мы перажылі спакойна, але ў сакавіку па мяне ўсё ж такі прыйшлі.

Мінула столькі гадоў, аднак жанчына добра памятае галасы і твары тых, хто яе дапытваў... З засценкаў гестапа паўжывую Таісію забралі Суботы. Дзеля дзяўчынкі па сутнасці чужыя людзі за ноч сабралі па ўсёй вёсцы багаты выкуп і завезлі яго паліцаям. Месяц Таісія цяжка хварэла, нават гаварыць не магла, але Ксенія з Пятром яе выхадзілі.

— Заставацца ў іх было небяспечна. Як толькі папраўлялася — пайшла ў лес разам з сям'ёй Дукшэяў. Яны трапілі ў сямейны лагер, а я — у атрад імя Шчорса, дзе брат Валерый уваходзіў у спецгрупу падрыўнікоў.

ПАРТЫЗАНСКІЯ БУДНІ

— Першае, чаму навучылі ў атрадзе, — як саму сябе наганам застрэліць. — Таісія Міхайлаўна бярэ відэлец, адкрывае рот і паказвае, як трэба было трымаць рэвальвер, каб куля адразу праз мозг прайшла і смерць наступіла імгненна. — Навошта такія веды? Застаюся, напрыклад, ноччу адна каля вогнішча. А калі немцы прыйдуць? У агонь кідацца?

Ветэран прызнаецца: паміраць не баялася, было страшна трапіць жывой да фашысцкіх катаў.

— Што яны зрабілі з нашым Вадзімам! Выразалі зоркі па ўсім целе, павесілі на вачах у іншых і прыбілі на цела шыльду з надпісам «Так будзе ўсім партызанам»... Але падрывы чыгункі не спыняліся. Гэта было лета 1943-га — пачатак рэйкавай вайны.

У партызанаў была сувязь з падпольшчыкамі Брэста. Яны ведалі, калі будуць ісці цягнікі з жывой сілай. Дабрацца да варожых эшалонаў было няпроста: немцы прадбачліва прымусілі сялян з навакольных вёсак высекчы лес на 200 метраў ад чыгункі. На кожныя 500 метраў-кіламетр паставілі блок-пасты.

— Паўзеш па-пластунску ўначы па голым полі і бачыш толькі, як папяросы ў цемры свецяцца. У мяне зрок быў добры, я пракладвала шлях падрыўнікам. Туды лезеш — ні шораху лішняга, ні руху, а пасля выбуху ўскокваеш і бяжыш на ўсіх парах. Навокал жудасны свіст (гэтак вагоны разляталіся), параненыя крычаць і шалёна калоціцца тваё ўласнае сэрца.

Праз некаторы час немцы прыдумалі пускаць за паравозам некалькі платформаў з пяском.

— Затое да нас пачалі прылятаць самалёты. Ведаеш, як дазнацца, што яны побач у поўнай цемры? Трэба ссунуць траву і шчыльна прыціснуцца вухам да зямлі — адчуеш вібрацыю. Мы на аэрадроме дзяжурылі па трое. Кожнаму давалі па 50 грамаў газы і салому. Лётчыкі, калі бачылі, што ўнізе адначасова ўспыхвалі тры вогнішчы, ведалі: гэта партызаны, можна садзіцца.

Але не толькі баявымі заданнямі запомнілася Таісіі партызанскае жыццё.

— Балотны побыт — рэч не самая прыемная. Ногі ўвесь час мокрыя, бо шлях да зямлянкі пралягаў праз дрыгву. Аступішся — пойдзеш пад ваду, ніхто і ведаць не будзе. А як нас вошы заядалі! Жудасць. Адзінае выратаванне ад іх — мыць адзенне. Не мылам і парашкамі, як цяпер. Націралі попелам, у балотнай вадзе паласкалі — і пад чыгунны прас з гарачымі вугольчыкамі, — расказвае з веданнем справы партызанка. — Не хочацца крывіць душою і казаць, што падчас вайны ўсе былі на роўных. На мой «лясны перыяд» жыцця якраз прыпаў момант пераходу ад дзяўчынкі да дзяўчыны. Мамы, сястры ці нават сяброўкі, якія маглі б растлумачыць, што са мной адбываецца, побач не было. Затое быў дзядзька Ваня — дарослы і ўважлівы да нас, падлеткаў, чалавек. Прынёс неяк з вёскі льняныя прасціны са словамі: «Парві сабе на анучкі». Вось вам і сродкі гігіены тагачасныя.

ЗАГАД АД СІКОРСКАГА

— Дзяжурыла я аднойчы на аэрадроме, раптам чую знаёмы голас: «Тася! Гэта ты?» Павярочваюся — Сяргей Іванавіч з жонкай і маёй аднакласніцай Валькай. Сікорскія да вайны жылі на адной з намі вуліцы. Даведаўшыся пра мой незайздросны лёс, будучы Герой Савецкага Саюза, а тады яшчэ проста камандзір Брэсцкага партызанскага злучэння сказаў: «Зараз жа вылятаеш у Маскву. Пярэчанні не прымаюцца. Гэта загад!» Я ўпіралася, а Сікорскі прыгразіў, што прывяжа да насілак і ўсё роўна мяне забяруць, — з усмешкай прыгадвае ветэран. — Дабіраліся на «вялікую зямлю» пад залпы агню. Калі самалёт пралятаў над цэнтральнай часткай Беларусі, штурман абвясціў: «Пралятаем над партызанамі Мінскага злучэння. Яны нас вітаюць ракетамі!» Мы так радаваліся і думалі: нішто сабе некаторыя партызаны жывуць, ракетніцы лішнія маюць! Аднак радасць сышла пасля прыбыцця ў Маскву. Там нас сустрэлі з перапужанымі тварамі. Камандаванню пілот перадаў зусім не такое паведамленне, як пасажырам. Насамрэч стралялі немцы. Прычым так, што ўсе загадзя паспелі з намі развітацца.

Працягнуліся прыгоды і ў савецкай сталіцы.

— Нас з Валькай Сікорскай міліцыя затрымала! Прыехалі, што называецца, дзяўчынкі з брэсцкіх балот у Маскву. Вядома, на месцы не сядзелася. Выйшлі на вуліцу, крыху прайшліся і на першым жа павароце дзядзька ў форме: «Хто такія? Партызаны? А дзе дакументы?» Добра хоць Таццяна Новікава з... БССР нас хутка знайшла.

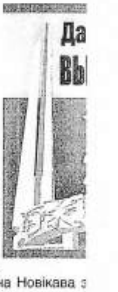

«ЗЯМЛЯЧКА» ГАГАРЫНА

З Масквы Таісію адправілі ў Сарата...
нага брата мамы Аляксандра Ляхоўска...
скончыла школу і медвучылішча.

— Кожнае лета прыязджала ў Брэс...
шэяў, Суботаў, сяброў бацькоў і сваіх ...
партызанаў. Яны прасілі застацца наз...
магла. Прыходзіла да нашага катэдж...
Чкалава (ён пасля вайны яшчэ стаяў...
наўзрыд. Думкамі пастаянна вярта...
страшную раніцу, калі расстралялі са...
майму сэрцу людзей. Абяцала сабе ...
мяжы. Ад тых успамінаў я, напэўна, і ...
збегчы, калі ўзяла пасля вучылішча ра...
не на Далёкі Усход.

Дарэчы, там ветэран пражыла бол...
цаць гадоў, паспела выйсці замуж, атр...
вышэйшыя адукацыі і зрабіць кар'ер...
чайнага фельчара ў глухой вёсцы да...
аддзела аховы здароўя ў гаркаме Кам...
на-Амуры. Успамінаючы той час, Таісі...
на дастае са шкатулкі невялічкі папя...
шальнік. На ім — абрыс Уладзіміра Ле...
кавы аўтограф.

— Гэта было ў 1967 годзе. На юбіле...
нас з'ехалася шмат знакамітых людзе...
я адказвала за ўсіх урачоў раёна, то ...
гоўванне высокіх гасцей было маёй за...
ба ж здарыцца няшчасцю — у Юры...
разбалеўся палец на левай назе! Узял...
шага хірурга і бягом у гасцініцу, — ус...
тэран. — Ніколі не забуду наш дыя...
«Не хвалюйцеся, Юрый Аляксеевіч, ...
пойдзе з вамі ў апартаменты, пагля...
апрацуе і зробіць перавязку». — «Не...
кавай жанчынай я адзін у нумар не па...
яўся ён. — Толькі калі з вамі». Ну ...
Самы вядомы чалавек у свеце заве...
Ён усё жартаўліва называў мяне «зям...
мы ў адным горадзе вучыліся. А пр...
гадзін было ўрачыстае пасяджэнне ...
лею. На першым радзе — месцы для ...
зідыума, а мы, супрацоўнікі гаркама ...
другім. Увайшоў Юрый Аляксеевіч у з...
мяне — знаёмы твар — і сеў акурат ...
У канцы пасяджэння сказаў: «Ну, зя...
тваё запрашэнне?» Узяў і распісаўся ...

НА РАДЗІМУ ЎСЛЕД ЗА Г...

Вяртанне дадому ў Таісіі Міхайлаў...
ся нечакана. Падчас чарговых вакац...
яна прыйшла з мужам на рынак. Дс...
паміж радамі ў пошуках самага све...
нага, пакуль не наткнулася на вял...
тушкі.

— Калі даведалася, колькі яны ка...
была ў шоку. Зусім танныя ў параўн...
што прыходзілася купляць у Расіі. Ме...
дзень у маёй галаве пачалі зараджац...
пераезд у горад дзяцінства. Вынік — я ...
перад вамі і ні кроплі аб гэтым не ш...
дзеці і ўнукі разляцеліся па свеце ...
Мінску, Расіі і Фінляндыі. І пастаянна ...
да сябе, але я свой Брэст пакідаць не...

Ганна КУРАК, ф...

Мінск — Брэст — Мінск.